

CAROLIEN VAN 'T HOF

HELLEMOER

HISTORISCHE ROMAN

2025 Prometheus Amsterdam

Voor mijn vader

Alle rechten voorbehouden. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

© 2025 Carolien van 't Hof

Omslagontwerp Suzan Beijer

Omslagbeeld Tessa Posthuma de Boer

Foto auteur Jeannette Huisman

Zetwerk Elgraphic

www.uitgeverijprometheus.nl

ISBN 978 90 446 5857 6

Roermond, Spaanse Nederlanden

De blinddoek knelt om haar ogen. Een dikke knoop duwt hard tegen het bot in haar achterhoofd. Bij elke beweging schuurt de stof over haar kale hoofdhuid.

Het had veel erger moeten zijn. Ze wilde dat de knoop haar hoofd in tweeën spleet, haar hersenen tot moes vermaalde. Dan kon ze verdwijnen in een bloedrood waas. Zoals ze als kind in de zon keek en dan haar ogen stevig dichtkneep. Schitterende kleurexplosies van haar eigen kleine zonnen overschreeuwden de grijze patronen achter haar oogleden. Als ze bewoog, zwommen de feloranje hemellichamen naar alle hoeken van haar blikveld. Het was haar eigen warme wereld.

Alleen helse pijn kon haar opnemen, haar overheersen. Dan hoefde ze het geschreeuw niet te horen, het uitzinnige gejoel van de woedende menigte. Dan deerde het haar niet dat ze willoos en blind over het veld werd getrokken, dat ze niet zag wie haar verguisde of met stenen wilde bekogelen, niet wist hoe ver ze verwijderd was van de paal.

De armen van de stadsdienaars klemmen. Ze leunt. Een warm lichaam tegen het hare. Het mag haar meevoeren, ver van hier. Wegvliegen en vlak over de boomkruinen scheren zodat de bladeren zacht aan haar benen kriebelen.

De stadsdienaar grauwts iets onverstaanbaars. Een ferme duw houdt haar op het veld. Is ze er al? Ze plant haar benen in de grond, overstrekt haar lijf, maar ze trekken haar verder als een stramme plank. Ze knakt en schreeuwt zonder geluid, hijgt met gierende uit-

halen. Haar eigen adem zal haar verstikken. De geluiden verstommen. Even is er niets. Ze ontspant, denkt ze, maar het geschreeuw zwelt weer aan, alsof er een doek van haar oren wordt getrokken. Haar blote voeten voelen gras, dan aarde en zachte as.

In blinde paniek maait ze om zich heen. De stadsdienaars grijpen haar steviger vast. Een derde paar armen pakt haar om haar middel. Ze vecht nog, maar ze kan niet meer winnen. Ze is aangekomen bij het schavot met de paal.

Al ging ik door een dal vol schaduw van de dood, ik zou geen kwaad vrezen, want U bent met mij.

De dienaars tillen haar op, duwen haar de trap op. Haar voet haakt en haar teennagels scheuren. Ze valt, maar ze wordt opgevangen en voortgedreven. Nu voelen haar voeten ruwe planken. Ze rukt aan de blinddoek, ze moet de wereld zien, een laatste keer. Licht en blauwe lucht, misschien wolken. Maar ze grijpen haar armen en draaien die op haar rug.

Uw stok en Uw staf, die vertroosten mij.

Ze knijpt haar ogen stijf dicht. Om haar eigen zonnen te zien.

‘Satanshoer!’

‘Verbrand haar!’

Ze schreeuwt. Dat denkt ze tenminste. Dit machteloze gesteun is niet van haar. Ze gilt als in geluidloze dromen, met een piepende keel. Een dik touw glijdt over haar borst, kettingen rammelen om haar middel en enkels. Ze verliest haar evenwicht. De snoeren snijden scherp in haar vlees en houden haar overeind. Ze begrijpt dat ze tegen de paal staat.

Nu hoort ze de wind, het ritselen van bladeren. Om haar heen wordt het stil. Een nasale stem schalt over het veld. Ze heeft vaker naar hem geluisterd.

‘...en je zonden en ketterij hebt bekend...’

Ze concentreert zich op de ruisende bomen, op de geur van gras en droge aarde, het gonzen van de menigte. Wat zegt de stem? Het rijk van God? Ze is mijlenver weg. Zweeft boven het veld. Ziet zich-

zelf. Het geblinddoekte grijze spook op het schavot. Te midden van een kleurige, bruisende menigte. Mensen zijn gek, denkt ze. Zonder wrok. Zonder verwijt. Ze denkt het alleen.

‘...tot pulver verbrand!’

Ze zal het hemelse rijk betreden. Hij wist het zeker, hem kon ze vertrouwen. Ze wil weer gillen, maar ze is te moe geworden.

‘Scherprechter, vervul uw plicht!’

De planken onder haar bewegen. Gestommel op het schavot. Ze ruikt zijn zweet. Hij is haar laatste mens. De strop begint te knellen. Tegen het vezelige touw is haar hals niet bestand. Scherpe pijn schiet door haar nek, dan omlaag naar haar rug. Onomkeerbaar.

Als eerste sterven haar voeten. Ze kan het duidelijk voelen. Haar benen en armen volgen. Het ademen valt stil, het hart verstomt. Haar eigen zonnen zinken weg achter haar oogleden.

April 1613

Ze zag het al vanuit de verte, aan zijn manier van bewegen. Ze had rechtsomkeert kunnen maken, haar dochter bij de hand nemen en teruglopen over het bospad. Na de bocht zou ze weer in het volle zicht van de stadspoorten zijn geweest. Toch liep ze verder, haar gevoel even schimmig als de naderende figuur op het smalle pad. Beslissingen neem je in een fractie van tijd, daarna zitten ze vastgehaakt in je hoofd. Zelfs als je weet dat je het ongeluk recht in de armen loopt.

Tryn van Vierssen knikt afgemeten als de man haar passeert. Ze ziet kapotte schoenen en rafelige kledij. Een soldaat? Haar vingers klemmen zich om de smalle hand van Hille. Zijn ogen glijden over haar heen, zijn voetstappen kletsen ritmisch op de vochtige grond. Nog even en ze is buiten zijn bereik.

Ze zucht van verlichting, maar voordat ze haar longen heeft kunnen legen, wordt ze van achteren vastgegrepen. Een voorspelling die uitkomt. Hille gilt hoog. Tryn worstelt uit alle macht. Ze is een sterke vrouw, maar tegen de wurggreep rond haar hals en middel is ze niet opgewassen. Achterwaarts wordt ze het struikgewas ingesleurd.

‘Rennen!’ weet ze uit te brengen, maar Hille blijft als bevroren op het pad staan.

De man graait naar haar lijf en probeert onder haar rokken te komen. Als ze toegeeft, laat hij haar dochter misschien met rust, maar de koude vingers op haar huid roepen haar oerinstinct op. Ze vecht als een bezetene. Hille gilt weer. Ze roept iets wat Tryn niet verstaat. Er klinkt een schreeuw. Hoefgetrappel?

Onverwachts laat de man haar los. Struikelend door het kreupelhout vlucht hij, dwars door de struiken het veld in. Tryn valt hard tegen een boomstam. Ruwe schors schuurt langs haar gezicht. Over het pad naderen twee paarden. De ruiters hebben hun dieren in galop gezet. Als ze inhouden, spat de modder in het rond. Hille is weggekropen achter een partij boomwortels.

‘Wat is hier loos?!’

Zwierige witte kragen steken fel af tegen donkerblauwe ruitermantels. Tryn ziet vilten hoeden met een brede rand. Ze krabbelt gejaagd overeind en strijkt haar rokken glad. Het zullen kooplieden zijn. Snel propt ze wat losse haarslierten onder haar muts. Hille rent naar haar moeder en verbergt haar gezicht in haar rokken.

‘Alles in orde!’

Haar stem is die van een ander. Ze klemt Hille vast tegen zich aan.

‘Zeker een huurling,’ roept een van de mannen. ‘We hebben er heel wat gezien onderweg.’

Tryn knikt, al heeft ze haar belager nauwelijks kunnen bekijken. De kille handen plakken nog op haar huid.

‘De landen van Gulik zitten tegenwoordig vol plundersaars,’ zegt de andere ruiter. ‘We zullen u naar de stad begeleiden.’

‘Heel vriendelijk, maar we moeten naar de tuinen. Het zal wel gaan.’

De ruiter kijkt om zich heen. ‘Bent u daar zeker van?’

‘Dat soort volk is niet alleen op zoek naar een bord eten,’ vult zijn compagnon aan.

Ze blijft knikken. Het komt goed. ‘Zolang er ook fatsoenlijke lieden op doorreis zijn.’ Haastig hangt ze haar mand aan haar arm. ‘U bent hartelijk bedankt!’

Ze trekt Hille mee over het pad. Als ze achteromkijkt, zijn de paarden verdwenen.

Haar benen beginnen te trillen, dan haar hele lijf. Ze ademt alsmmaar sneller, tot haar borst pijnlijk steekt. Slap zakt ze neer op de grond.

‘Mama?’

‘Even bijkomen, kind.’

Hille komt naast haar zitten en kruipt dicht tegen haar aan. Tryn klemt zich vast aan het warme lijfje van haar dochter. Ze ademen samen, als één persoon. Langzaam keert haar rust terug, haar zelfvertrouwen.

‘Mama, je bloedt.’

Tryn tast naar haar gezicht. Haar hand wordt rood en kleverig, maar ze voelt geen pijn.

‘Geschuurd aan een boomtak, denk ik.’

Ze pakt de waterkruik en maakt haar halsdoek nat. Voorzichtig dept ze haar gezicht.

‘Beter?’

‘Een beetje,’ aarzelt Hille.

Tryn pakt haar dochter bij de schouders en kijkt haar indringend aan. ‘Niet tegen papa zeggen wat er gebeurd is! Ik ben uitgedleden en gevallen.’

Hille kijkt haar moeder verbaasd aan.

‘Hij zal boos worden,’ legt Tryn uit.

‘Toch niet op jou, mama?’

‘Ik ben uitgedleden!’

Hille knikt vaag. ‘Waarom zijn er plundersaars in de landen van Gulik?’

‘Plundersaars zitten overal.’

‘Die ruiter zei Gulik.’

Tryn zucht. Het beantwoorden van Hilles vragen is pure evenwichtskunst. Als ze te weinig informatie krijgt, vraagt ze door, als ze te veel krijgt, verzint ze weer nieuwe vragen. Tryn komt moeizaam overeind. Ze onderdrukt een opkomende rilling.

‘Het hertogdom Gulik grenst aan het land van Gelre,’ begint ze. ‘Vroeger was het een rijk gebied, maar tegenwoordig wordt het verscheurd door twist. Enkele jaren geleden stierf de hertog van Gulik, een zieke, zinneloze man. Er werd gezegd dat hij behekst was.’

Zolang ze vertelt, blijven de graaiende handen op afstand.

‘Toen de hertog dood was, probeerden lutherse heren zijn landen te veroveren. Ze stuurden grote legers op elkaar af, maar oorlog is duur en hun geld raakte op. De soldaten begonnen te muiten en nu zwerven al die weggelopen huurlingen door de landen van Gulik en het aangrenzende gebied. Wat ze niet krijgen, komen ze halen.’

‘Kan papa niet mee naar de moestuin?’

‘Papa moet naar de Stenen Brug, schepen begeleiden en ladingen controleren.’

Was ze zelf ook zo’n vasthoudend kind geweest? Haar eigen vader had geklaagd over haar nieuwsgierigheid en haar eindeloze gevraag, zeer ongepast voor een meisje, meende hij. Toch gaf hij altijd uitleg. Zo overtroefde ze haar broers en pronkte ze met haar scherpzinnigheid, de meest effectieve manier om hun vaders aandacht op te eisen. De wedijver was weggesmolten toen Joannes en Henric het allebei tot pastoor hadden geschopt en haar jongere zus Elisabeth een zeer voordelig huwelijk sloot, nota bene met de secretaris van de erfvoogd. Tryn had pas jaren later een huurvaardersknecht aan de haak geslagen.

Ze had Ludger ontmoet op de jaarmarkt. Hij hield zich op allerlei manieren bezig met graanexport en sjouwde zware zakken voor vreemde kooplieden. Tryn zag hoe zijn spieren zich oprolden en weer ontspanden onder zijn huid, hoe zijn zweetdruppels samenvloeiden tot kleine riviertjes op zijn ontblote bovenlijf. Toen hij knipoogde, besepte ze dat ze had gestaard. Aan het eind van de dag had hij een grote pot bier voor haar neus gezet. Zoals altijd werd er tijdens de jaarmarkt tot in de kleine uurtjes gefeest. Hij cirkelde rond haar, zij rond hem. Ze hadden gedanst, hij met brandende ogen, zij met wervelende rokken. Zijn kruidig zweet vermengde zich met de prikkelende houtskool die opsteeg van de vuren op het marktplein. Hij kuste haar achter een muurtje, hield zijn handen nauwelijks in bedwang. Een onverschrokken mannetjesdier. Tryn

hapte naar adem, voor het eerst had ze de verlangens van haar lichaam gevoeld.

Zijn aanzoek kwam sneller dan verwacht. Ludgers intense blik en zijn welgevormde lichaam schenen doorslaggevende argumenten. Het gaf haar een wonderlijk gevoel van voldoening om haar vader te trotseren met zijn tegenpool. Goert van Vierssen, notaris en procureur bij het Hof van Gelder, gaf zijn oudste dochter weg aan een knecht! Hij had een groot deel van het bezit buiten de gemeenschap gehouden, maar zijn toestemming had ze gekregen. Was hij opgelucht dat ze onder dak was?

De vrouwen in de moestuinen hebben hun haar strak vastgeknoopt in hoofddoeken. Hun gezichten zien rood van inspanning. De lucht is fris, maar de zomer is al voelbaar in aantocht. Tryn snuift de zoete geur van omgeweelde aarde op, van de kruiden die hun essentie afgeven als ze worden besproeid, alsof ze haar willen bedanken voor het water dat ze krijgen. Alles blijft bestaan, zeggen de minuscule groene blaadjes. Alles groeit, telkens opnieuw.

In de weide gaat Hille op in een zoektocht naar kevers en sprinkhanen. De wereld van de dieren trekt haar aan als een magneet, maar ook omgekeerd lijken zieke beesten altijd weer Hilles pad te kruisen. Gewonde of verweesde vogels en laatst een muis die door de vos was gepakt. Tryn had haar dochter voor haar beschermelingen laten zorgen, maar meestal stierven ze jammerlijk. Haar zorgzaamheid is mooi, maar hoe moet ze zich in haar volwassen leven weren als ze al in zak en as zit vanwege een halfdode muis?

Enken Rutthen puft naast haar. Het zweet parelt op haar voorhoofd. Met twee handen in haar rug kijkt ze vertwijfeld rond. Tryn verbijt een grijns. Tot Enkens frustratie hebben de rolletjes rond haar middel zich na de geboorte van haar vierde zoon niet meer teruggetrokken, zelfs niet met het zware werk in de tuinen. Ze had

haar vriendin willen vertellen van de huurling in het bos, maar als ze probeert, verdampen haar woorden. Enken zal haar aansporen om het voorval bij de scholtis te melden, de ijzige vingers zullen opnieuw over haar huid kruipen. Ze huivert en steekt haar handen diep in de vochtige aarde. Wat niet is besproken, bestaat niet.

In de tuin aan de overkant maakt Eva Wennemekers de zaaibedden voor de wortelen en raapstelen klaar. In de aanpalende strook grond is ze bezig aardperen te planten. Met overdadige bloemenpracht en diepgroen gebladerte is Eva's tuin de productiefste van allemaal. De knobbelige aardperen zijn nieuwe groenten. Een Franse ontdekkingsreiziger heeft de knollen meegebracht uit een verre onbekende wereld. Tryn zou er graag eens naar vragen, maar Eva is een stille vrouw, de stroefheid hangt als een matte sluier om haar heen. Na de dood van haar echtgenoot, al jaren geleden, heeft Eva het mandenmakersbedrijf in haar eentje voortgezet. Haar enige dochter lijkt weinig ouder dan Hille, maar ook de meisjes zoeken geen contact, alsof Hille de ongemakkelijkheid van haar moeder voelt.

Als de zon hoog aan de hemel staat, haalt Tryn een kruik bier tevoorschijn. Ze delen brood en gedroogde vis. Hille zet zich naast Enken in het gras en legt een hand op haar buik.

'Krijg je alweer een kindje?'

'Hille!' vermaant Tryn, maar Enken schiet in de lach.

'Ik mag hopen dat het nog even duurt!' Ze legt Hilles hand tegen haar middel. 'Als je zwanger bent, krijg je een extra vetlaagje, een soort wintervoorraad voor de zuigeling. Maar na een paar kinderen wil je lijf zo blijven. Bovendien is Gijs te vaak bij de min,' zegt ze tegen Tryn.

'Dan zal de min wel mager worden,' merkt Hille op.

Enken lacht weer.

'Wanneer krijg ik een klein zusje?'

'Dat weet alleen God,' zegt Enken.

Tryns ogen dwalen onbestemd over de moestuinen, haar blik klevend aan het frisse groen. Sinds haar huwelijk is Enken bijna perma-

nent zwanger geweest, alsof het geven van leven zo normaal is als eten of drinken. Haar Willem is klein van stuk, een onopvallende man, maar een kundige kleermaker. Hij ondersteunt zijn vrouw waar hij kan en legt lachend al haar jurken uit. Zijn zoons neemt hij als een rij eendjes op sleeptouw. Voor Ludger is Willems huiselijke aard een bron van spot, zelf beschouwt hij zijn fysiek als zijn grootste triomf. Sterk, autonoom en impulsief is hij, kwaliteiten waarvoor Tryn ooit hopeloos in vuur en vlam stond, maar die hun samenzijn nu dreigen te verschroeien. Ludger kon jaloers zijn, dan liep hij haar na en overspoelde haar met zijn aandacht, maar zodra hij zich veilig waande, verdween hij in zijn eigen gedachten. Hun huwelijk leek een eindeloos spel, van aantrekken en afstoten, van baatzucht en bezit. Toen Hille werd geboren, had ze op meer verbondenheid gehoopt, maar het tegendeel was waar. Kinderen krijgen was een vrouwenaangelegenheid, meende Ludger, hij zou wel zorgen dat het haar en het kind aan niets ontbrak.

Daarna had haar lichaam zich tegen haar gekeerd. Driemaal verkrampte haar baarmoeder en spuwde bloed. Haar lijf werd leeg en uitgewrongen. Ludger bezocht haar bedstee nog weinig. Ze vroeg zich af of hij geen zoon wilde. De huurvaardersknecht was opgeklimmen en had zich kunnen inkopen in het ambt. Haar vader kon geen bezwaar maken tegen een respectabel ambachtsman, maar Tryns leven vertraagde. Ze wachtte, tot hij thuiskwam, tot hij weging, tot hij honger had of haar benaderde. Ze was niet meer zwanger geworden. Gaandeweg accepteerde ze dat het zo kon zijn tussen man en vrouw.

Een onheilspellend gevoel bekruipt haar. Als ze zich omdraait, kijkt ze in starre grijze ogen. Een onpeilbare blik in een benig gezicht. Aan de overkant van de tuin staat een spichtig meisje, de dochter van Eva Wennemakers. Bewegingloos staart ze naar de etende vrouwen. Zelfs Hille verstomt.

‘Heb je honger?’ vraagt Tryn ten slotte.